

Ярослав ГАНІТКЕВИЧ

ЧИ БУДУТЬ В УКРАЇНІ
ЄВРОПЕЙСЬКА АВТОНОМІЯ
ТА САМОВРЯДУВАННЯ УНІВЕРСИТЕТІВ?

Автономія університетів є однією з найстаріших форм самоврядування, яка ще від часів середньовіччя сприяла перетворенню їх у найбільш вагомий чинник суспільного наукового прогресу. Від XII ст. університети мали чотири підставові привілеї: виняткове право надавати наукові ступені, право навчати в цілому християнському світі, автономію в юрисдикції, право на страйк і сецесію (відокремлення) від міста. Не зважаючи на значні перетворення університетів протягом близько восьми століть, самоврядування й автономія залишилися їхніми найважливішими атрибутами в усьому світі.

У 1980 р. ректори європейських університетів прийняли у Болоньї документ MAGNA CHARTA, в якому сказано: «Свобода у дослідженнях та викладанні – фундаментальний принцип університетського життя; уряди та університети, кожний мірою своїх можливостей, повинні забезпечити повагу до цієї фундаментальної вимоги». У Лімській декларації «Про академічну свободу і автономію вищих шкіл», що ґрунтується на Всесвітній декларації прав людини, Міжнародному договору «Про економічні, соціальні та культурні права» та ін., затвердженій Міжнародними загальними зборами Всесвітньої Університетської Служби 10 вересня 1988 р., подається таке визначення академічної свободи: «Академічна свобода – це свобода членів академічної спільноти, особисто або колективно, у заняттях, розвитку і поширенні знань шляхом науково-дослідної роботи, вивчення, обговорення, документації, виготовлення, створення, навчання, викладання, писання... Усі члени академічної спільноти мають право виконувати свої функції без будь-якої дискримінації і без остраху втручання або придушення з боку держави або

іншого джерела. Кожен член академічної спільноти повинен мати, зокрема, свободу думки, совісті, віросповідання, слова, зборів і об'єднань, право на безпеку і свободу особистості та свободу пересування. Автономія вищих шкіл повинна здійснюватися демократичними засобами самоуправління, які передбачають активну участь усіх членів академічних спільнот. Усі члени академічних спільнот повинні мати право і змогу без будь-якої дискримінації брати участь у проведенні академічних і адміністративних справ. Усі органи управління вищих шкіл повинні обиратися в результаті вільних виборів і мати у своєму складі членів різних секторів академічної спільноти. Автономія повинна відображатися у питаннях управління і визначення напрямку дій у сфері освіти, науково-дослідної роботи, розподілу ресурсів та інших відповідних видів діяльності».

В якому стані знаходилися і перебувають нині автономія та самоврядування університетів України? Слід відзначити, що університети, які здавна діяли на українських землях – Львівський, Чернівецький, Харківський, Київський, Одеський (в порядку заснування), – тривалий час користувалися університетською автономією. Відповідно до статуту царського уряду від 1804 р. (укладеного за системою автономії німецьких університетів), Рада професорів обирала ректора, деканів, професорів, присуджувала й видавала докторські дипломи, вирішувала практично всі справи університетського життя. При цьому фінансування університетів на 77,1% здійснювалося з державної скарбниці. Тобто держава визнавала авторитет учених – професорів — у своїй галузі науки і довіряла їм державні кошти для найбільш ефективного використання з метою розвитку наук та підготовки фахівців.

Великим ступенем автономії користувався Львівський університет, заснований урядом Австро-Угорщини 1784 р.; професором його свого часу було обрано Михайла Грушевського.

Розбудова української університетської системи почалася після розпаду Росії та встановлення Української Народної Республіки, коли 5 жовтня 1917 р. у Києві було відкрито первістка української національної вищої школи – Український народний університет. У серпні 1918 р. за поданням Ради Міністрів Гетьман Павло Скоропадський прийняв закон про утворення на базі Народного університету Київського Українського Державного університету. Всі питання його діяльності вирішувалися самоврядно, а влада в

цей непростий організаційний період переймалася в основному матеріальним забезпеченням університету.

Українські науковці й педагоги Галичини, всупереч заборонам польської влади, сформували у Львові (1921–1925) унікальний, цілковито автономний і самоврядний Український (таємний) університет – У(т)У, який діяв нелегально. Університетом керували Сенат, очолюваний виборним Ректором, колегія професорів, декани факультетів; усі питання діяльності університету вирішували самі вчені. Українські науковці в еміграції заснували у Чехо-Словаччині в Подєбрадах Українську Господарську Академію (1922); Український Технічно-господарський інститут (1932), Український Вільний Університет (1946, Прага – Мюнхен). Усі вони мали права університетської автономії.

Захопивши владу в Україні, комуністичний режим насамперед зруйнував університетську систему. У 1920 р. нарком освіти Грисько закрити університети, а zarazом відмінив і вчені ступені. 19 березня 1920 р. Київський губернський відділ Наркомату освіти видав наказ № 56 про ліквідацію існуючих університетів і створення нових «радянських» інститутів. Відтак на базі університетів почали утворювати інститути народної освіти, галузеві академії та інститути, основною ознакою яких стало повне й безумовне підпорядкування партійним і адміністративним органам (Наркомату освіти). Цілковито ліквідовано університетську систему самоврядування та автономію, викладачів стали готувати «Інститути червоної професури».

Хоч у 1933–1934 рр. деякі вузи почали знову перейменовувати в університети, а також повертати вчені ступені, не могло бути й мови про повернення університетської автономії та самоврядування. Оскільки призначені на наукові посади колишні політруки і комісари зазвичай не були спроможні написати докторську дисертацію, придумали вихід – запровадити ступінь кандидата наук. Відтак було полегшено здобуття вченого ступеня малограмотним претендентам, що дало їм можливість обіймати посади доцента і професора. (За 70 років ситуація істотно змінилася; питання двох наукових ступенів вимагає свого окремого розгляду.) У вирішенні питання щодо присудження вчених ступенів остаточне слово, як в інститутах, так і в університетах, передано адміністративним органам – Кваліфікаційним комісіям, пізніше – Вищій Атестаційній Комісії в Москві,

які насамперед цікавилися «класовим походженням» претендентів, їхньою партійністю. Таким чином, радянські «квазі-університети» позбулися основних привілеїв вікової університетської системи і лише поверхово – за своєю структурою (ректорат, факультети, кафедри) – ще нагадували європейські університети, хоча, на противагу останнім, перебували під прискіпливою опікою партійних та адміністративних органів.

Такий стан справ зберігався в Українській державі до 2002 р., позаяк саме до цього часу діяв «Закон Української Радянської Соціалістичної Республіки про освіту», прийнятий Верховною Радою УРСР у 1991 р. У статті 39 «Автономія вищого навчального закладу» зазначеного закону подано такий зміст автономії: «Автономія надається вищому навчальному закладу в установленому порядку відповідно до акредитації і передбачає додаткові права закладу на: визначення змісту освіти, визначення планів прийому студентів, аспірантів, докторантів з урахуванням державного замовлення, встановлення і присвоєння вчених звань навчального закладу, власність на будівлі, техніку, інше належне йому майно, інші повноваження, що делегують вищому навчальному закладу відповідно до його статуту органи державного управління. Вищий навчальний заклад може делегувати окремі свої повноваження органам державного управління освітою».

Як бачимо, «автономія вузу» радянського взірця означає лише право вносити зміни (до 15%) в навчальні плани, присвоювати почесні звання, мати у своїй власності майно. Зрозуміло, що названі функції були також під контролем та керівним впливом партійних комітетів і органів. «Автономія вузів» однаково стосується як технікумів, так і інститутів та університетів! Про роль учених рад, виборність керівників, обмеження впливу міністерств і відомств, виведення з-під управління місцевими органами, самостійне присудження вчених ступенів та звань у тоталітарному розумінні «автономії вузу» не йшлося.

Закон УРСР про освіту з деякими поправками продовжував діяти протягом десятиліття в незалежній Україні. 17 січня 2002 р. Президент Л. Д. Кучма підписав прийнятий Верховною Радою України новий Закон України «Про вищу освіту». Проте в ньому майже дослівно повторюється більшовицьке поняття «автономії вузів», тільки тепер у ст. 29.2 «Автономія та самоврядування

вищого навчального закладу». Щоправда, є й нові пункти: «право... здійснювати видавничу діяльність, брати участь у роботі міжнародних організацій, запроваджувати власну символіку та атрибутику». Основні ж положення залишилися такими самими, як у законі УРСР.

Водночас, протягом останнього десятиріччя в Україні спостерігалось збільшення обмежень самоврядування вищих шкіл. Наприклад, типовий статут університету, розроблений відповідно до чинного Закону України «Про освіту» і Постанови Кабінету Міністрів України від 5 вересня 1996 р., за № 1074, у п. 6.1 статті 6 «Управління університетом» стверджує: «Управління університетом здійснює Ректор, який діє на засадах єдиноначальності» (і призначається Міністерством після декларативного обрання за конкурсом, нерідко з мовчазно узаконеним використанням «адмінресурсу». – *Прим. авт.*). У п. 9.1 статті 9 «Вчена рада» сказано: «Вчена рада є дорадчим органом університету». У п. 7.3 статті 7 «Ректор» визначено: «Ректор самостійно вирішує питання діяльності університету в межах чинного законодавства . 7.3.4. Приймає на роботу і звільняє з роботи працівників університету в установленому порядку...»

При цьому основні питання діяльності університету вирішуються Міністерством. У типовому статуті університету стаття 5 «Повноваження Міністерства» визначає 13 пунктів, які узаконюють підміну вчених університету чиновниками міністерств у вирішенні питань навчальної і наукової діяльності, кадрових, фінансових, матеріально-технічних та ін.

Слід відзначити, що в типовому статуті зустрічається поняття самоврядування, однак у досить дивному контексті. Стаття 10 типового статуту «Конференція колективу університету» містить пункт 10.1, де записано: «Конференція колективу Університету є вищим колегіальним органом самоврядування, що здійснює свої повноваження згідно з регламентом. До повноважень конференції належить розгляд питань колективного договору, правил внутрішнього розпорядку, визначення рейтингу претендентів на посаду ректора, обрання комісії з трудових спорів, рекомендація редактора університетської багатотиражної газети, подання Ректору пропозицій і т.п.». Отже, знову ж таки, як і Вчена рада, конференція університету, за типовим статутом, не вирішує

жодних істотних питань з головної для університету навчально-наукової роботи, а лише розглядає, рекомендує, подає.

Таким чином, самоврядування університетів, за сьогоднішніми законами України, є суто декларативним, не має нічого спільного з автономним самоврядуванням європейських університетів, нагадує демагогічну компартійну пропаганду про «народовладдя».

У документах про університети переважно замовчується факт підпорядкування їх місцевим обласним органам влади. Однак, як відомо, у структурі обласних держадміністрацій збережені Управління освіти і науки, що існували в колишніх обкомах партії, та чиновники, функцією яких є «керувати» чи «координувати» діяльність університетів. У «Положенні про Управління освіти і науки обласної адміністрації» для цього передбачений Відділ вищих навчальних закладів зі спеціальним штатом співробітників. Це, своєю чергою, дає можливість окремим керівникам адміністрацій брутально втручатися у вирішення питань (передусім кадрових) життєдіяльності університетів та інших вищих шкіл. Низка фактів свідчить про те, що в останні роки в Україні опіка відомств і управлінь освіти й науки обласних адміністрацій стала в цілому ще більш бюрократичною та неефективною, ніж за функціонування відповідних відділів у ЦК КПУ, відомствах наркоматів (міністерств) і обкомах партії.

На жаль, іще не викоренилася практика, що зародилася за тоталітарного комуністичного режиму, коли партійні керівники будь-якого рівня на будь-яких конференціях, зібраннях, нарадах виступали з промовами, де повчали фахівців, як їм вирощувати хліб, розвивати продуктивне тваринництво, добувати вугілля, розвивати торгівлю, науку, покращувати охорону здоров'я, систему шкільної освіти і т. ін. У цьому також проявляється намагання вихованців колишнього партійно-державного апарату зберегти методи диктату в системі управління, ставити накази посадових осіб та чиновників вище за думку компетентних фахівців, педагогів, учених.

У всьому світі з часу заснування університетів учені університету, Рада професорів наділені таким привілеєм як присудження вчених ступенів і звань. Тільки вчені, що безпосередньо спілкуються з претендентом, детально знайомляться з його працями та дисертаційною роботою, мають моральне право

остаточно вирішувати питання про присудження претенденту ступеня чи звання й від імені університету видавати відповідний диплом. Така практика існувала і в університетах на українських землях до встановлення більшовицького режиму: у Харківському, Київському, Одеському – до 1920 р., Львівському – до 1939-го, у Чернівецькому – до 1940 р.

У той час як країни Прибалтики, Російська Федерація, Польща відмовилися від такої надбудови компартійних часів, як ВАК (замінивши її реєструючим органом), влада України не лише зберегла цю структуру тоталітарного режиму, а й посилила її вплив на наукове життя. Попри численні порушення, недоречності, лихоманку майже постійних «перебудов» Вища Атестаційна Комісія України присвоює собі ще більші права, ніж мала ВАК СРСР за радянсько-комуністичного правління. Тепер датою присудження вченого ступеня вирішили вважати не день захисту дисертації, як це було раніше, а день затвердження рішення Вченої ради урядовою структурою! А чого варта Постанова Комісії про поділ наукових видань на ВАКівські та інші, публікації в яких буцімто вже не є фаховими! Хоча сьогодні багато праць виконується на стикові наук, а відтак потребує кваліфікованого керівництва спеціалістами різних галузей науки, ВАК глибокодумно вирішила, що один професор забезпечить керівництво будь-якою темою. А якщо у вчених інша думка, то звертайтеся з проханнями до столиці – у центрі видніше і, можливо, дозволять таку вільність. Очевидно, що ВАК України – це релікт радянських 70-х, якого немає в жодній цивілізованій країні світу і якого вже позбулися інші пострадянські держави!

Отже, хоч як це парадоксально виглядає, але в Україні, що задекларувала намір увійти в коло європейських націй, замість розширення самоврядування та відновлення університетської автономії відбувається відчутне обмеження прав університетських учених, професорів, керівників кафедр і підрозділів, а також учених рад, які можуть лише обговорювати питання, а все вирішує «єдиноначальник» – ректор. Слід зауважити, що в перші роки становлення державності України університети мали більше елементів самоврядування, а вчені ради і науковці – значно більші права.

Таким чином, аналіз сучасного стану та порівняння з нормами європейських університетів дозволяє зробити висновок,

що в останні роки спостерігався виразний відхід від тих елементів автономії і самоврядування, які почали впроваджувати у вищих школах із відродженням незалежності України. Відбувалося повернення до практики жорсткого, ба навіть більш централізованого управління університетами з боку центральних та місцевих органів влади. Мало вплинуло на ситуацію надання багатьом університетам статусу Національних, практично майже всі рішення їм доводиться погоджувати з міністерствами.

Україні треба активніше рухатися шляхом відновлення університетської автономії, і особливо тепер, після підписання Болонської декларації. Це питання ми (Я.Г.) ставили на міжнародних конференціях у Севастополі (2002) та Львові (2003), XVI науковій сесії НТШ (2005). Проблеми університетської автономії в Україні, необхідності трансформації системи присудження вчених ступенів і звань порушували у ЗМІ, на конференціях та симпозіумах такі відомі вчені, як Сергій Комісаренко, Валерій Кухар, Микола Дубина, Олег Соскін, Василь Яцков, Ярослав Грицак, О. Рожен, А. Коваленко, І. Трахтенберг та ін.

Тож, здавалося б, можна тільки вітати проекти з надання автономії українським університетам, про які несподівано дізналася українська громадськість зі ЗМІ у квітні-травні ц.р. Як свідчать повідомлення, «створено консорціум восьми українських університетів, які поставили собі за ціль запропонувати нашій академічній спільноті модель університетської автономії в рамках спільного п'ятирічного експерименту». До консорціуму увійшли: Харківський національний університет ім. В. Каразіна, Національний університет «Києво-Могилянська академія», Львівський національний університет ім. І. Франка, Український католицький університет, Чернівецький національний університет ім. Ю. Федьковича, Дніпропетровський національний університет, Донецький національний університет, Університет економіки і права «Крок».

В обмеженій інформації про діяльність консорціуму йдеться про те, що робоча група (в якому складі? – Я.Г.) вже підготувала проекти Указу Президента, Постанови Кабміну та Положення про університетську автономію. На жаль, ініціатори створення консорціуму, декларуючи прозорість і відкритість у своїй діяльності, широкую участь академічної спільноти, насправді діють

навпаки: зміст підготовлених документів, зокрема Положення про університетську автономію, досі не опубліковано, не винесено на розгляд наукової громадськості, не розміщено на сайті Міністерства освіти і науки серед проектів документів. У канцелярії Львівського національного університету ім. Івана Франка нас поінформували, що з проектом можна буде ознайомитися після його затвердження (?). Не вдалося дізнатися про Положення і у відділі інформації Українського католицького університету.

Чомусь не було повідомлень про формування такої групи, щоб у її роботі могли взяти участь зацікавлені особи та громадські організації. Це означає, що ініціатори самі собі пропонують надати статус автономії!?

Не може не викликати запитань спосіб утворення та добору членів «консорціуму». Не відомо, хто і за якими критеріями його створював, що мало первинне значення – авторитет університету чи керівника? У складі ініціативної групи лише І. Вакарчук та В. Брюховецький відомі своїми виступами за розширення прав університетів. Але є серед керівників консорціуму й ректор університету, 20 професорів якого у відкритому листі до уряду вимагають його відставки! (див. газ. «Дзеркало тижня», 2005, № 13). Яку автономію і якими методами може запроваджувати такий керівник?

Привертає увагу різка відмінність вищеназваних університетів: з одного боку – класичні університети з давніми традиціями, з другого – «радянські» університети, керівники яких були взірцевими і слухняними «єдиноначальниками», в ювілейних промовах тільки позитивно висловлювалися про стан науки в добу тоталітаризму; з третього боку – зовсім нові, «молоді» українські університети. Тож не зрозуміло, чи всі ці університети, їхні керівники однаково готові до високого рівня академічної демократії, наскільки в них розвинуті державницькі позиції кадрів, морально-етичний рівень викладацького складу, спроможність працювати в умовах університетської автономії? Чи ознайомлений професорсько-викладацький склад зазначених університетів із Проектом автономії, чи готовий до її сприйняття?

Нас також непокоїть, чому в такій надзвичайно важливій для української освіти і науки справі виявилися відсутніми від процесу впровадження автономії авторитетні громадські організації, зокрема, Академія вищої школи України, Наукове

товариство ім. Т. Шевченка, Інститут трансформації суспільства, які вже чимало років виступають із пропозиціями про реформування системи присудження вчених ступенів і звань, розширення університетських свобод.

Виникає закономірне питання, чи ініціатори надання їхнім університетам автономії сподіваються таким «стрибком», наказом зверху примусити викладацький склад та ректорів мати власну думку й вільно висловлювати її, мислити по-державницькому, ставити на перше місце загальнонаціональні інтереси, а декого – відмовитися від своїх довголітніх поглядів та переконань?

У березні ц.р. на одній із конференцій, обговорюючи питання автономії університетів, науковці одноставно висловили думку, що автономія потрібна, але наші університети, професорсько-викладацький склад і студенти недостатньо ознайомлені з європейською автономією, сьогодні ще не готові до її прийняття. У таких умовах, без належної підготовки запровадження автономії зверху може завдати більше шкоди, ніж принести користі.

Враховуючи реальну систему управління університетами, діючі сьогодні рекомендовані МОН типові статuti (які надають права єдиноначальництва ректорам, а за вченими радами залишають практично функції дорадчого органу, що підтверджує прийняті ректором рішення, легалізують запроваджені більшовиками ВАК), наявність серед професорсько-викладацького складу багатьох професорів і докторів псевдонаук (марксисту-ленінізму, наукового комунізму, наукового атеїзму, історії партії, політекономії), а також матеріальний рівень сучасних професорів (який не може не впливати на незалежність поглядів) та прояви корупції, ми схильні виснувати, що наразі ще жоден український університет не є організаційно, морально і психологічно готовим до роботи в умовах повної автономії.

Можна пропонувати проекти розширення самоврядування і часткового надання деяких прав автономії університетам. Але чи не буде це продовженням більшовицької політики, яка демагогічно називала автономією деякі самоврядні права вищих навчальних закладів, при цьому зрівнюючи університети з технікумами та інститутами? Не варто ототожнювати розширення прав університетів з їхньою автономією, бо не можна розширювати те, чого немає, а автономія університетів у європейському значенні в Україні відсутня від часів більшовицького перевороту.

Ми знаємо багато експериментів доби тоталітаризму та й деякі скороспілі, невдалі рішення вже нової влади. Тому викликає занепокоєння кулуарне створення консорціуму для запровадження не відомо якого зразка «автономії» у випадково вибраних університетах, про що нічого не відомо науковій громадськості. Головне, щоб подібні новації не стали черговим ризикованим експериментом, здатним профанувати ідею відновлення в Україні університетської автономії європейського зразка та завдати шкоди практичній діяльності вищих шкіл.

В Україні, яка зробила свій європейський вибір, потрібно таки відновити європейську автономію університетів, тобто передати основні функції управління науковим і навчальним процесом ученим радам, надати їм право видавати дипломи про присудження наукових ступенів та звань, вивести з-під підпорядкування місцевої влади, звести до мінімуму втручання МОН, відновити справжню виборність ректорів.

Очевидно, що для відновлення (та надання) університетам автономії європейського зразка необхідний певний перехідний період, під час якого вищі школи (передовсім ті, що претендують на такий статус) мали би провести підготовчу роботу, що передбачає:

- ознайомлення професорсько-викладацького складу і студентів із суттю університетської автономії, її історією у світі та на українських землях, різновидами автономії в різних країнах;
- аналіз позитивів і негативів централізованого управління ВНЗ, системи керування радянськими університетами;
- роз'яснення механізмів управління університетом в умовах автономії.

Після підготовчого етапу (тривалістю 1–2 роки) доцільно здійснити перевірку готовності університетів до роботи у форматі автономії. Потрібно опрацювати критерії, за якими оцінювати готовність того чи того університету функціонувати в нових умовах, а також визначити органи, які матимуть такі повноваження. Звичайно, така оцінка не може бути замінена думкою самих керівників університетів чи Комісії з числа урядовців, позиція яких нерідко вже відома заздалегідь. У визначенні готовності університету повинні обов'язково брати участь представники зацікавлених авторитетних громадських організацій. До того ж потрібно об'єктивно з'ясовувати науково-професійний, морально-етичний та матеріальний рівень професорсько-

викладацького складу університетів, його державницькі позиції, ставлення до випадків корупції тощо.

Слід оцінювати рівень громадянської свідомості членів тих організацій, які в нинішніх умовах мають діяти в рамках університетів як самоврядні (профспілки, професійні та громадські товариства, студентське самоуправління, університетська преса). Корисним буде опитування, анонімне анкетування викладачів і студентів для виявлення їхнього ставлення до самоврядування, автономії (така анкета нами підготовлена).

Оскільки більшість викладацького складу українських ВНЗ формувалася за тоталітарного режиму, багатьом важко відмовитися від ідеологічних та політичних штампів минулого. Тому автономію можна надавати на певний час, наприклад, п'ять років, після чого необхідно провести аналіз, як використовувалися права автономії, чи не було зловживань нею на шкоду науковим, державним, національним інтересам, чи не порушувалися морально-етичні норми та правила як з боку обраних керівників університету і його підрозділів, так і з боку членів учених рад, студентських організацій. Тільки в разі невинного наукового росту, поглиблення демократії та державницької свідомості керівництва і професорсько-викладацького складу університету автономію можна пролонгувати безтерміново. Однак у разі виникнення в університеті надзвичайних ситуацій, зловживання автономією на шкоду науковим і державним інтересам уряд, який надав університету автономію, мав би право її скасувати.

Видається найбільш доцільним та реальним на першому етапі ставити завдання відновлення автономії у тих університетах, де вона була до більшовицького перевороту і встановлення тоталітарного режиму, тобто в Київському, Харківському, Львівському, Одеському та Чернівецькому. На другому етапі, після глибокого аналізу забезпечення державницькими кадрами, наукового і морально-етичного рівня професорського складу, можна надавати права університетської автономії тим вищим школам, які отримали назву університетів за радянської доби та згодом, уже в Українській Державі. Третім етапом переходу до світової системи автономії ВНЗ має стати надання певної частини прав університетської автономії іншим вищим школам (академіям, інститутам) у разі досягнення ними відповідного рівня кадрового забезпечення та організації науково-педагогічної роботи.

Тим ученим, які сформувалися в тоталітарному суспільстві й знайомі винятково з радянською системою вищої освіти, такі трансформації можуть видаватися єретичними, неможливими, здатними зруйнувати напрацьовані раніше механізми. Але досить ознайомитися з досвідом вільного світу, історією вищих шкіл на українській землі, аби зрозуміти, що такі заходи не тільки реальні, а лише вкрай необхідні для повернення України в коло цивілізованих народів. Адже система автономії та університетського самоврядування формувалася протягом багатьох віків і визнана найбільш ефективною в усьому світі.

Нині, на 14-му році відновленої незалежності України, ми повинні, нарешті, ставити питання про відродження в нашій державі традиційної університетської автономії та самоврядування вищих шкіл, ліквідованих більшовиками у 1920 році, про радикальне реформування, за світовими стандартами, порядку присудження вчених ступенів і звань.

1. *Мудрик І.* Чи може Альберт Ейнштейн отримати в Україні звання доктора наук? // Економічний часопис. 2000. № 11–12. С. 49–51.

2. *Соскін О.* ВАК має відійти в небуття // Економічний часопис. 2001. № 4. С. 45–48.

3. *Ганіткевич Я.* Автономія і самоврядування університетів: Європа та Україна // Проблеми інтеграції науково-освітнього потенціалу в державотворчому процесі. Збірник наукових праць. Вин.2. Тернопіль – Севастополь – Суми, 2002. С. 67–74.

4. *Носарева Л.* До нової парадигми автономії // Дзеркало тижня. 2001–2002. № 51(375).

5. *Ганіткевич Я.* Автономія і самоврядування університетів: світ і Україна // Acta medica Leopoliensia. Львівський медичний часопис. 2002. Т. 8. № 3. С. 119–122.

6. *Ганіткевич Я.* До відновлення в Україні самоврядування і автономії університетів // Громадянське суспільство і політика органів місцевого самоврядування (Проблеми теорії і практики). Матер. наук.-практ. українсько-польської конференції (Львів, 4-5 березня 2002). Львів, 2003. С. 320–327.